

Синиша Темерински
(Републички завод за заштиту споменика културе - Београд)

КРАТКА ИСТОРИЈА ПРИМЕНЕ МЕТОДА ИНФОРМАТИЧКИХ ТЕХНОЛОГИЈА У РЕПУБЛИЧКОМ ЗАВОДУ ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ*

Историја бављења савременим начинима чувања и обраде података у Републичком заводу за заштиту споменика културе може се сагледати кроз покушаје начињене у последњих десетак година и њихове резултате. Јер, кроз њих се читава и слика потреба и проблема службе заштите споменика културе, чије је решавање и данас актуелно.

Употреба рачунара за послове из домена службе заштите је почела, као и другде, спорадичним набавкама рачунара и радом на текстовима и архитектонским пројектима. Већ 1990. године су начињене прве базе података – база с основним подацима око 800 споменика и база признатих објеката из слива Студенице.

Почетком 1991. године предложен је "Програм набавке и коришћења рачунара у Републичком заводу за заштиту споменика културе", којим је било предвиђено да се помоћу рачунара ефикасније обавља вођење Централног регистра непокретних културних добара, обрада и систематизација досијеа споменика, евиденција постојеће документације, издавање сталних и повремених публикација, израда студија, пројеката и елабората за конзерваторске радове, сарадња и размена информација са сродним организацијама и други послови.

Овај програм није доспео до реализације пуних годину дана, због отпора у самом Заводу (помак је начињен када је за Гласник друштва конзерватора, који је до тада куцан помоћу писаће машине, написан крајем 1991. године чланак о овој теми и одштампан ласерским штампачем код пријатеља; то је изазвало тренутну реакцију руководства Завода да се одмах набави "компјутерска ласерска штампарија").

У пролеће 1992. године Републички завод је добио од Унеска рачунарску опрему у вредности од 50.000 долара. Били смо у могућности да одаберемо хардвер и софтвер, тако да смо тада добили шест рачунара, штампач, плотер, као и лиценцирани софтвер за графику и обраду текста.

Постојање опреме нас је, заједно с појавом могућности повезивања рачунара помоћу модема, мотивисало и навело на рад на изради BBS-а

---

* Кључне речи: споменик културе, непокретно културно добро, баштина, заштита споменика културе, конзервација

службе заштите, под називом СпомКом. Он је радио једно време и на њему су се могле наћи корисне информације о служби заштите, саветовањима конзерватора, као и чланци два последња броја Гласника Друштва конзерватора. Створен и одржаван ентузијазмом појединца, без подршке руководства установе, завршио је тако што га је неко грешком обрисао с рачунара.

Идеја и иницијатива те 1992. године није недостајало и начињени су "Предлог за формирање стручних група за израду елабората информационе основе" и "Предлог заснивања информационог система службе заштите непокретних културних добара у Републици Србији"... Тадашње замисли о информационог систему биле су мотивисане следећим потребама (наводе се јер су после десет година нерешене и још увек актуелне):

- успостављање тачне евиденције споменика на подручју Републике Србије;

- омогућавање увида у целокупну документаристику која се односи на споменике;

- омогућавање брзог и тачног проналажења и излучивања потребних података;

- дневно ажурирање података о непокретним културним добрима;

- егзактно планирање мера на споменицима, краткорочно и дугорочно;

- приказивање тренутног стања сваког споменика;

- вођење евиденције о свим захватима на споменицима и уложеним средствима;

- омогућавање увида и контроле о издавању управних аката...

Радна група, састављена од људи из неколико завода за заштиту споменика, израдила је крајем 1993. године "Пројектни задатак Споменичког Информационог система (СИНС)". Прикупљене су понуде и од више њих изабрана је она Института у Винчи, који је већ тада предлагао оријентацију на графичко окружење, уз понуду да заједнички конкуришемо за средства за научни пројекат, односно да за нас њихов рад буде бесплатан. И поред тога што је Радна група препоручила Институт у Винчи, од стране руководства је као реализатор информационог система изабрана самостална занатска радња из Сопота. Сем аванса, даљих реализација од стране ове СЗР није било.

(Наравно, паралелно с радом на увођењу савремених начина чувања и обраде података, у служби заштите се радило и на развоју оних класичних, тако да тек донет Закон о културним добрима, предвиђа у чл. 4 да се "Регистар и централни регистар споменика води на обрасцу величине 30x40 см", чл. 6 да се "Подаци у регистар уписују писаћом машином", а чл. 10 да ће погрешно унете податке "овлашћено лице које води регистар прецртати црвеним мастилом"...)

До поновног оживљавања идеје СИНС-а дошло је 1996. године, када је израђена обимна "Стратешка студија развоја споменичког информационог система", где су детаљно сагледане све потребе службе заштите. Од замишљених 11 модула СИНС-а реализована су два – евиденција споменика и вођење евиденције извоза покретних културних добара. Поред добро заснованог почетка, реализација је у старту била хендикепирана оријентацијом на алфанумерички мод (јер је информатичар, ангажован од стране руководства, радио само у таквом окружењу), што је већ у то време било архаично, уз проблеме с писмом и немогућношћу приказа слике... Даљи развој рачунара и привлачних графичких интерфејса демотивишу сараднике Завода да уносе податке у ову базу са

скромним могућностима претраживања. И даље су се рачунари махом користили у писању, изради пројеката и припреми публикација за штампу, док на плану чувања и обраде података није било већих помака.

Заоштравањем ситуације на Косову и Метохији, начињена су у Републичком заводу у марту 1999. два предлога. Један је био "Предлог формирања Документационог Електронског Центра (ДЕЦ) Републичког завода", којим се предвиђа скенирање и архивирање документације ради потребе брзог претраживања и налажења података, односно повезивање нових електронских архива с постојећим Споменичким ИНформационим Системом (СИНС). Предвиђено је да се у ДЕЦ-у обавља скенирање постојеће документације о непокретним културним добрима – правне, техничке и пројектне, фото и друге – и њено архивирање на трајни медијум. Прегледана и обрађена документација би се користила и за издавање мултимедијалних издања. Осим почетног, пробног скенирања, предлог је остао нереализован, пошто нико није одређен за овај посао (системски проблем: знамо шта и како, али нема ко...).

Други, "Предлог плана архивирања документације о непокретним културним добрима Косова и Метохије на оптички медијум", представљао је разраду претходног предлога. Било је предвиђено да се у заводима у Приштини и Призрену сва документација – текстови, цртежи, фотографије – скенирају у најпогоднијем формату и одмах архивирају на компактним дисковима. Такође би се копирала и новонастала документација у дигиталном облику. Набављена је сва потребна опрема, али скенирање и архивирање није спроведено на терену, већ је скениран само део документације која већ постоји у Републичком заводу. Није одређен стални тим који ће радити на овом послу, па је он убрзо прекинут. Резултати је да велики део документације три завода која су постојала на Косову и Метохији данас немамо...

Развој Интернета је донео и нове могућности. Иако су у самом Заводу годинама постојали предлози да се изради информациони систем с излазом на Интернет или бар постави сајт, нису доспевали до реализације због недостатка подршке руководства. Тек када је иницијатива дошла ван Завода (и с одређеним програмером), израђен је официјелни заводски сајт www.heritage.org.yu, који и данас постоји. Ту се могу наћи подаци о Републичком заводу, списак запослених, слике и кратак текст о појединим споменицима и слично. Без ажурних информација, статичан, представљао је пример страна које се само једном посећују, без обзира на дизајн и пратећу музику. Основни проблем овог сајта је, сем неажурности, био недостатак контроле и немогућност самосталног ажурирања (нисмо знали ни лозинку).

Проблем сајта је постао очит с почетком бомбардовања 1999. године. С обзиром на опасност од оштећивања непокретних културних добара, од највеће је важности било да се подаци о њима одмах појављују и буду приступачни свима, чиме би се обезбедила потребна медијска пажња. У атмосфери која је пратила почетак бомбардовања, проблем је решен тако што је нови сајт www.yuheritage.com постављен за свега неколико дана, уз помоћ пријатеља и ентузијаста. Сајт је редовно освеживан до јуна 1999. и био је тада веома значајан, јер су ту добијали информације и медији и наша министарства. Крај је познат: пошто, сем добровољног и кампањског рада, за такву активност није нико био задужен, ажурирање је с престанком бомбардовања напуштено.

Последњи у низу покушаја је "Предлог израде базе података стања и мера заштите непокретних културних добара". Пошто су последице недостатка систематски вођене документације о конзерваторском раду на једном споменику (историја болести и историја лечења) постале очите, замишљена је једна база која би се редовно ажурирала и која би садржала стање споменика и предлог мера техничке заштите, с градацијом стања и хитности. На овај начин бисмо добили одмах план рада на основу приоритета које налаже само стање споменика, а не на основу нечијих жеља или политичких притисака. База је начињена, а прикупљање ажурних података за попуњавање базе обављаће се сарадњом с надлежним службама у свим заводима и обиласком споменика. Предвиђено је да се бази приступа и путем Интернета, као и да се израде одговарајуће презентације података и обрађених резултата у облику мултимедијалних издања. Посебно је важан значај овакве базе за споменике на Косову и Метохији, јер до података о њиховом стању веома тешко долазимо.

Једна од карактеристика досадашње праксе и садашњег стања је да је питање хардвера увек много лакше решавано од израде специјализованих програма за наше потребе или набавке лиценцираног софтвера. Иако је и ту било повремених аномалија (нпр. условљене набавке опреме), опште стање опремљености је задовољавајуће. Велики део посла у Заводу обавља се на рачунарима – користе их архитекти, сликари, историчари уметности и администрација. Међутим, не користе се у оним делатностима где би били и најефикаснији – планотека, фототека, библиотека, база података, ажурно праћење стања споменика културе... Такође, питање стручњака за рад на овим пословима представља готово нерешив проблем, јер не постоји у "систематизацији радних места" место информатичара или програмера.

Постојеће стање са савременим начинима чувања и обраде података у Републичком заводу и служби заштите споменика ће се превазићи када се наставе сви започети послови на скенирању, пуњењу база и изгради јединствени систем. с израдом информационог система службе заштите рад конзерватора био би лакши, а национално наслеђе, документација о непокретним културним добрима и, уопште, посао службе заштите би се боље презентовали и приближили широком кругу корисника.

Siniša Temerinski

(Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Republic of Serbia)

A SHORT HISTORY OF THE INTRODUCTION OF INFORMATION TECHNOLOGY METHODS AT THE INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL MONUMENTS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

The history of the introduction of modern data storage and processing methods at the Institute for the Protection of Cultural Monuments can be assessed through attempts made during the past ten years, while these attempts themselves reveal the needs and problems facing a monument protection service, whose solution is still forthcoming. The first database was formed as early as 1990, containing basic information for some 800 monuments. By the end of 1993, a proposal was made for a Monument

Information System, while during the next few years there followed proposals for an Electronic Documentation Center, which foresaw documentation archiving in order to enable quick data retrieval and the forming of a database describing the condition of and protection measures for immobile cultural properties, which could be updated over the Internet.

During the past decade, piecemeal and voluntary individual efforts, overcast by lack of understanding and support from the management, appear as a main characteristic of these attempts to introduce modern methods of storing and processing data at the Institute and monument protection service. The existing state of affairs will be overcome only when professionals are employed to perform these tasks, work on document scanning and archiving in the database is continued, and a unique system is set up. Establishing this Protection Service Information System would aid conservators in their work, while national heritage and the work of the protection service could be better presented and brought closer to a much wider section of the public.

Републички завод за заштиту споменика културе
Београд, улица Божидара Аџије 11
sinisa@eunet.yu
<http://solair.eunet.yu/~sinisa>